

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ З БІОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Орлова Л.Д., Кириленко Я.М. (Полтава)

Входження в Болонський процес вимагає впровадження кредитно-модульно-рейтингової системи навчання, що сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців. Напрями, етапи та інструкції впровадження цієї системи у вищих навчальних закладах (ВНЗ) чітко визначені в працях багатьох вчених. Щоб в оптимальні терміни провести таку реорганізацію, треба зрозуміти, що для цього передусім потрібні кваліфіковані кадри, тобто вчителі-професіонали. На сьогодні, існує велика кількість тлумачень даного поняття, кожне з яких несе в собі певну суть. Так, вчені, які досліджували поняття "педагогічний професіоналізм" – це Кузьмін Н.В., Малаканова Л.В., Багаєва І.Д., Дьяченко Б.А. та інші, розглядали його через призму продуктивної педагогічної діяльності (професіональна культура, педагогічна майстерність, педагогічні технології), ЗУН (знання, уміння, навички), прогностичну здатність, якість особистості, індивідуальність, самоосвіту тощо. На наш погляд, найбільш точним є визначення дане Дьяченко Б.А., що вкладає в поняття "професіоналізм вчителя" творчу діяльність (психолого-педагогічний феномен), яка виявляється в його духовності, інтелігентності і гуманності. Саме брак таких кадрів, які б володіли креативним мисленням є досить значна проблема вищої природничої освіти. З цього приводу Н.Г.Ничкало зауважив: " Нині багатоступенева система освіти потребує педагога нової генерації "[2].

Найбільшими труднощами, з якими стикаються викладачі на початку своєї професійної діяльності, на думку Є.С.Барбіної, є страх перед аудиторією, неухважність, підвищена тривожність, невміння спілкуватися [1], брак креативного мислення, педагогічної рефлексії, взаєморозуміння. Як бачимо, дані показники у діяльності вчителів розцінюються як негативні, що в своїй сукупності призводять до професіональної деформації, і вона закріпилася в існуючих шкільних і університетських підручниках, в методичних посібниках. В свою чергу виділяють декілька деформацій педагогів (авторитарність, демонстративність, догматизм, домінантність, індиферентність, консерватизм, агресія, експансіонізм, лицемірство та ряд інших), що виключають творчість із своєї діяльності [3]. А це, як уже зазначалося є небажаним наслідком педагогічної діяльності, яка проявляється не лише в роботі учителя біології, але й інших дисциплін.

Так, аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу з'ясувати професійне становлення майбутніх педагогів, як усвідомлене творче відношення його до самого себе, творення себе як професіонала з метою забезпечення всебічного і гармонійного розвитку учнів. Тобто, створення професіонала-педагога пов'язана з творчим самоформуванням студентом загальних і спеціфічних для вчителя біології, та інших дисциплін природничого напрямку, якостей. Цілісна множина взаємопов'язаних якостей і складає модель спеціаліста, який, як уже зазначалося, готується у ВНЗ.

Цілісність підготовки студентів природничого факультету сприяє самоформуванню в них загальних вмінь, які важливі для вирішення завдань, а ті в свою чергу сприяють розвитку дитини. Так, більшість авторів погоджується з тим , що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. На наш погляд, головним показником такої особистості є наявність творчих здібностей, які розглядаються, як індивідуально-психологічні, що відповідають творчим вимогам педагогічної діяльності. Як бачимо, творчість розглядається через призму самовиховання, що являється орієнтиром у професійному становленні майбутніх педагогів. І цьому процесу сприяє вдосконалення навчально-виховного процесу у курсі біології:

- реалізація психологічних аспектів засвоєння знань;
- задоволення потреб студентів;

- проблемно-діалогічний підхід;
- нестандартні форми навчання (тренінг-семінар, науково-дослідна робота та інші).

Тобто, підбір викладачами таких завдань для студентів, щоб потребували творчої переробки, узагальнення, систематизації, вмінь та навичок порівнювати й аналізувати вже відоме, експериментувати; пошук. Як правило, дані стимули у роботі майбутніх педагогів закладаються ще з шкільної парти, а у вищій школі вони вдосконалюються.

З вище сказаного випливає, що творчість є специфічним психолого-педагогічним явищем, і є досить важливим показником "професіоналізму вчителя" будь-яких дисциплін. І ВНЗ, як правило, створюють умови для розвитку даної якості особистості вчителя, а останні, в свою чергу, сприяють розвитку креативного мислення в учнів.

На наш погляд можливості для розвитку творчості такого вчителя, зокрема, з біології дають наукові дослідження при вивченні окремих дикорослих і культурних видів рослин у фітоценозах, зооценозах тощо.

Так, наслідки досліджень по лучним угіддям можуть бути основою для вивчення студентами різних предметів ботанічного спрямування. При цьому вони можуть обирати такі теми для вивчення, які б відповідали їхнім інтересам, рівню знань, що в сукупності сприяють творчості, самореалізації, самовдосконаленню. Зокрема, теми наукових і практичних робіт при вивченні курсу "Анатомія і морфологія рослин" пропонуються різні, наприклад, дослідження біоморфологічних особливостей лучних рослин. При цьому напрямку студенти можуть проводити роботи по з'ясуванню особливостей морфології і анатомії кореневої системи, пагонів, типів листків, стебел, квіток, плодів, насіння, а також вивченню строків проходження фенофаз (вегетація, квітання, плодоношення, відмирання та інші), фітокомпонентів (алкалоїди, ефірні олії, глікозиди, феноли тощо) лучних травостоїв. Отримані результати від такої роботи можна оформляти у вигляді звітів, повідомлень, рефератів, виступів на лабораторних заняттях, лекціях, екскурсіях, польових практик, бакалаврських, дипломних та магістерських робіт.

Практичною основою для вивчення курсу "Систематика рослин" можуть бути роботи по виявленню систематичних груп рослин, рівень представленості різних родин, родів, видів, їх продуктивності, з'ясування участі рослин у складанні лучних травостоїв.

Підтвердженням теоретичних положень курсу "Фізіологія рослин" повинні бути досліди по встановленню фізіологічних показників рослин, їх динаміки. При цьому можна вивчити інтенсивність транспірації, фотосинтезу, дихання, вміст води, сухої речовини, фотосинтезуючих пігментів (каротин, хлорофіл), активність ферментів (каталаза) та інші.

Необхідним елементом при вивченні курсу "Основи сільського господарства" є знання особливостей ведення і покращення угідь сільськогосподарського спрямування. У цьому розділі потрібно вміти досліджувати і з'ясувати стан конкретних угідь, їх продуктивність, врожайність сіна і пасовищної трави на луках, шляхи покращення. Такі роботи ми пропонуємо проводити для самостійних досліджень не лише окремих студентів, а й цілої групи, чи навіть потоку.

Вивчення питань курсу "Основи екології" також передбачає знання життєвих форм рослин (криптофіти, гемікриптофіти, терофіти та інші), їх відношення до абіотичних факторів (світло, температура, вода, ґрунт), рідкісних та зникаючих видів дикорослих фітоценозів (лучних), а також розробку методів по збереженню даних рослин шляхом введення їх у культуру. Дослідження цієї групи питань дасть змогу проявити творчість у фаховій підготовці майбутніх учителів.

Отже, виконання завдань з різних предметів біологічного циклу, в тому числі і з ботаніки, дасть змогу реалізувати творчий потенціал студентів, а також знання, що визначають їх рівень професіоналізму у педагогічній праці.

Література

1. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості – К., 1989.
2. Резниченко М.А. Учитель школи: можливості професійного росту //Начальна школа. – 2006. – № 11.-С. 25-30.
3. Пилюгина С.А. Повышение квалификации учителя в школе //Инновации в образовании. – 2006. – № 4. – С. 155-174.
4. Работнов Т.А. Луговедение. – М.: Моск. унив. – 1974. – 283 с.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ЧЕРЕЗ ПСИХОТЕРАПІЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Пивовар Н.М., Хілінська Т.В. (Полтава)

Медико-психологічні обстеження сучасних вчителів свідчать про те, що близько 85% з них переживають випробовують в школі стан стійкого стресу. Це є причиною нервових відхилень, зокрема, неврозів (за офіційними даними ними страждає близько 70% вчителів) і різних соматичних захворювань, перш за все – серцево-судинної системи.

Проведені нами валеологічні дослідження дозволяють дати більш ґрунтовну картину стану здоров'я вчителів.

Лише 9,6% вчителів відчувають себе достатньо здоровими. У них підтримується відносно високий рівень працездатності і немає хронічних захворювань. Більшість з них володіє від природи «залізними нервами», або навчилися добре відновлюватися після психічної напруги і стомлення. Серед причин, які обумовлюють такий стан здоров'я, виділяються наступні: добрі природні (генетичні) дані, благополуччя у сім'ї (повноцінний сон, нормальне харчування, гармонійне статеве життя), а також заняття фізичними вправами і загартовування. У багатьох випадках у вчителів цієї групи позитивний вплив на здоров'я здійснює школа, точніше – задоволення від педагогічної праці.

У 34,6% обстежених вчителів у настрої та здоров'ї переважають тільки негативні тенденції. Найбільш типові для них – нервово-психічні розлади (включаючи депресивні стани), стомлення і перевтома, погіршення зору, болі в різних відділах хребта, а також серцево-судинні захворювання й алергічні стани. Негативні тенденції у стані здоров'я найчастіше за все пов'язані з психічними напруженнями у школі, суспільних місцях, вдома, а також з поганою спадковістю і хронічними захворюваннями. Рідше вони обумовлені гіподинамією, розладами на ґрунті сексуальних відносин, магнітними бурями і забрудненням навколишнього середовища. Протистояти негативним тенденціям у своєму здоров'ї дана група вчителів намагається головним чином за допомогою лікувальних процедур і відпочинку.

Отже, ними недооцінюється роль таких важливих засобів підтримки життєдіяльності, якими є методи психосаморегуляції, фізичної культури і загартовування.

У більшості обстежених вчителів (55,8%) у структурі стану здоров'я виявляються достатньо суперечливі тенденції. Так, у 19,2% вчителів при відносно доброму соматичному здоров'ї, виявляються незначні нервово-психічні відхилення, а також порушення у функціональному стані окремих органів і систем. Це виражається у підвищеній збудливості і втомленості, коливаннях маси тіла, зниженні розумової і фізичної працездатності (або підтримці розумової працездатності за рахунок зниження фізичної). Погіршення самопочуття, як правило, обумовлено неблагополуччям у сім'ї, психічною напругою у школі, нерациональним харчуванням, поганою спадковістю і шкідливими звичками. У 36,6% вчителів у структурі стану здоров'я виявляється по дві або три різноспрямовані виражені тенденції. Наприклад, знижуються соматичні і психічні резерви здоров'я, але підтримується достатньо високий рівень працездатності; виникають депресивні стани і знижується працездатність при добрій здатності до відновлення сил; зберігається здорова психіка, але погір-